

Kokkuvõtte teemal: 110 aastat Eesti Mesilastekasvatavate Seltsi.

Aeg ja koht: Karksi-Nuia Aianduse ja Mesinduse Seltsi meefestivali raames toimunud mesinike õppe- ja teabepäev, Karksi Valla Kultuurikeskuses, 08.09.2012.a.

Lektor: Antu Rohla, lektorileping PR-9-1.4-5

Inimene kasutas mesilast mee saamiseks ilmselt juba eelajaloolisel perioodil. Sellest annavad tunnistust mitmed kaljujoonistused, millest vanimaks peetakse Ida-Hispaanias Arana koobastest leitud. Ajaloolaste hinnanguil on need kaljujoonistused tehtud ligi 20 000 aastat tagasi ja nendel on kujutatud meejahti.

Selguse huvides olgu öeldud, et siin ja edaspidi peame nimetuse **mesilane** all silmas peamiselt **europa meemesilast** *Apis mellifera mellifera* L(1758), mis tähendab meekandjat. 1761. aastal nimetab Karl Linne sama liigi küll ümber *mellifica*ks, mis tähendab meevalmistajat, kuid süstemaatikakoodeksi järgi jääb kehtima esimene.

Sugukond **mesilaslased** on küllaltki suur ja kõik sinna kuuluvad liigid ei ole sugugi head meekogujad. Mesilaslaste sugukonda kuulub mesilaste perekond, kus on omakorda neli liiki: käabusmesilane, hiidmesilane, india mesilane ja meemesilane. Mõned üliagarad autorid (ENE 1973, 5.kd. lk.145) on nimetanud meemesilase ekslikult ümber kodumesilaseks, kuid see liiginimetuse ei vasta ühelegi rahvusvahelise süstemaatikakoodeksi sättele. Sellist liiki ei ole tunnustanud mitte ükski süstemaatik. Et mesilane mingi koduloom ei ole, näitab kasvõi seegi, et tarust väljalennanud sülem jätkab vabas looduses oma esivanemate ürgset eluviisi ja tuleb toime ka ilma inimeseta. Sellesama meemesilase pesadele ongi inimene pidanud jahti juba aastatuhandeid. Aafrikas on selleks meemesilase alamliik – **aafrika meemesilane** *Apis mellifera adansonii*, kes on väga hea meekoguja, kuid 1956. aastal Brasiiliasse viiduna, andis seal europa meemesilase järglastega ristumisel üliagressiivse hübriidi, keda ajakirjanduse kaudu tuntakse ka “tapjamesilaste” nimetuse all.

Teiseks hästi mett koguvaks meemesilase alamliigiks on **europa meemesilane** *Apis mellifera mellifera*.

Meejaht oligi arvatavasti vanimaks mee hankimise viisiks, kus inimene otsis puuõõnsustes ja kaljulõhedes pesitsevaid mesilasperesid, ning rüüstas need mee saamise eesmärgil. Mesilasperede edasine käekäik tol ajal inimest eriti ei huvitanud. Inimest, kes tegeles mesilaste pesade otsimisega ja mee hankimisega kutsuti meekütiks, tegevust ennast aga meejahiks. Meejaht on maailma mõnedes piirkondades säilinud meie päevini.

Looduses pesitsevate mesilaste pesade leidmiseks kasutati (kasutatakse) mitmesuguseid võtteid. Üheks mesilaste pesade leidmise võtteks oli korjel olevate mesilaste jälgimine, sest meekütt ilmselt teadis, et täis suurakorvikestega mesilane pöördub peatselt pessa tagasi, teadis ilmselt ka seda, et mesilane valib tagasipöördumiseks kõige lühema tee ja, et see tee ei ole väga pikk. Et mesilast mitte silmist kaotada, püüti ta kinni ja kleebiti vaiguga tema tagakeha külge kas imeväike udusulg, või ämblikuvõrgu tükikene. Selliselt märgistatud mesilast oli meeküttil kergem jälitada. Altais oli (on?) mesilaste pesade leidmiseks kasutusel spetsiaalselt meest ja inimese uriinist valmistatud kääritatud peibutussööt, millest mesilased jäävad purju ja lendavad kodu poole hästi aeglaselt ning madalalt. Selliseid mesilasi on samuti kerge jälitada. Aafrikas aga ei jälgi meekütid mitte mesilast vaid n.n. “meelindu”, kelle häälsused annavad märku mesilaste pesa asukohast. Olgu siinkohal märgitud, et see väike linnuke ei söö ise mitte mett, vaid tarvitab toiduks mesilase vastseid (hauet), ning elab seepärast mesilaste pesade läheduses.

Mesilaste pesade leidmiseks varakevadel otsisid meekütid lumelt mesilaste puhastuslendluse jälgi (roojaplekke), samuti peeti silmas karude radu, sest karud (mitte küll kõik), peavad

vajalikuks aeg-ajalt oma valdustes pesitsevate mesilaste pesad “üle vaadata” ja puutüvedele oma märgid jätta.

Seoses inimeste arvukuse kasvuga suurenes ka magusaine (toona peaaegu ainukese) – mee vajadus ja meejaht hakkas tasapisi asenduma metsamesindusega. Meejahi ja metsamesinduse erinevus seisnes selles, et metsamesinduse päevil hakkas inimene mesilastele sobivate elupaikade leidmisele kaasa aitama. Selleks laiendati vanades puudes olevaid looduslikke õõnsusi tarutuura või spetsiaalse kumerateralise kirve abil, muutes need mesilastele vastuvõetavamateks. Selliselt õõnestatud puud märgistati peremärgiga ja nad muutusid koos sissetulnud mesilasperega eraomandiks. Sellist puud kutsuti mesipuuks, milline nimetus on käibel tänapäevani. Ka mõiste **taru** (mesitaru) tähendas murdekeeles (Lüganuse) suurt (õõnsat?) puud, mis võis olla sobilik mesilaste eluasemeks. On viiteid sellele, et 16. sajandil omas üks Eesti mesinik Alutaguse metsades 1600 mesipuud. Kui palju nendest mesilastega asustatud oli, ei ole teada, kuid üldreeglina tuli metsamesinduse päevil ühe mesilastega asustatud mesipuu kohta kaks tühja. Tühjadesse puudesse sissetulnud sülem muutus automaatselt selle omaks, kelle peremärgiga puu oli märgistatud.

Tähtsaim toiming oli muidugi meevõtmine. Tavaliselt toimus see metsamesinduse päevil septembris – oktoobris st. ajal, mil pesas oli rohkesti mett ja vähe hauet. Mee võtmiseks tehti puu lähedale tuli maha, kus hoiti saareteibaid, mis hõõgusid pikka aega ja andsid rikkalikult suitsu. Sellise tunglaga ronis mesinik puu otsa ja kinnitas ennast kõitega tarupuu suulaua kohale. Olgu siinkohal märgitud, et suulaud koosnes kahest osast – alumisest ja ülemisest. Huvitav on see, et metsarikastes piirkondades, kus arvatavalt ka korje oli parem oli tarupuu suulaua alumine osa pikem ja ülemine lühem, vaesema korjega piirkondades aga vastupidi. Seega võib metsamesindust pidada teatud mõttes teadliku mesinduse algetapiks, kus inimene hakkas juba mõtlema ka mesilasperede säilitamisele. Mee võtmiseks eemaldati ainult tarupuu suulaua alumine osa. Selle ava kaudu lõigati kas spetsiaalse kõvera noa või puust labidakese abil pesast välja osa kärgedest, kusjuures suulaua ülemise osaga varjatud mesilaste pesa osas olev mesi jäi mesilastele talvesöödaks. Väljalõigatud kärjed asetati kaasavõetud nahkkotti või kasetohust ämbrisse. Hiljem asetati meekärjed hõredast linasest riidest kotti, ning pandi sooja kohta (sauna) nõrguma. Nõrutatud kärjed sulatati, kusjuures veel kärgedesse jäänud mesi valgus nõu põhja ja väiksema tihedusega mass (vaha) kerkis pinnale. Nii oli võimalik mett vahast täielikult eraldada. Saadud vaha aga kasutati peamiselt küünalde valmistamiseks.

Paraku ei ole teada, kui suured olid toona meesaagid, kuid kui aluseks võtta talupoegade poolt mõisale makstavad kümnised, siis võib oletada, et meesaagiks oli ühe puu kohta keskmiselt üks puud (16 kg.). Nii oli Lõuna-Eestis (Liivimaal) mee kümnise määraks 4 naela mett (nael ca 400 g.) ühe puu kohta. Seega pidi mesinik kümnisenä (kümnis = kümnese osa) mõisale ära andma iga mesipuu kohta vähemalt 1,6 kg mett, mis teebki (1,6 x 10 = 16 kg.). Vanemas kirjanduses on viiteid ka sellele, et ühe mesipuu kohta saadi 25-30 naela mett, mis teeb meile arusaadavates näitajates välja 10-12 kg.

Omandiõigust mesipuudele kaitsti väga karmi tavaõigusega või isegi seadustega. Mesipuude omandiõiguse küsimus põhjustas tihti tülisid naabrite ja isegi naaberkülade vahel. Eriti sagedased olid tülid Vastseliina ja Pihkva vaheliste “meemetsade” pärast, mistõttu eesti talupojad olid sunnitud mesipuude rüüstamise ärahoidmiseks maksma Pihkva vürstile erilist meemaksu. Karmilt karistati meevargaid või võõraste mesipuude “kiskjaid” ka Eesti- ja Liivimaal. Ühest sellisest meevargaste (võõraste mesipuude rüüstajate) karistamise moodusest leiame viiteid Eesti Rahvaluule Arhiivis M.J. Eiseni kogust. Selles kirjeldatakse meevarga karistamise juhtu Võnnu kihelkonnas (arvatavasti 17. sajandil).... *Mesi kuuseks nimetab rahvas Kurista mõisa metsas ühte suurt määdand kuuske. Oma nime saanud ta nõnda: Ennevanast olnud meie esivanemil väga valjud kohtu säädused. Mesi puu varas viidud metsa, lõigati kõht lõhki, köidetud soolika otsa pidi puu külge ja siis veetud varast nii kaua ümber*

puu kui sel soolikad otsa said ja mees koolu maha sattas.....” See teade kõlab esimesel pilgul uskumatuna. Ometi on taoline meevaraste karistamise viis tuntud 17. sajandil Poolas, Ukrainas ja ka Saksamaal. Poolas võeti selline meevaraste karistusviis ametlikult kasutusele 1616. aastal metsamesinduse määrustikuga ja Saksamaal (Lääne-Preisias ja Pommerimaal) esineb see karistusviis 17. sajandi mesindusmäärustes.

Piirkondades, kus ei leidunud mesilaste jaoks piisaval hulgal õõnsaid puid hakati valmistama mesilastele tehiseluasemeid. On teada, et juba ligi 2000 aastat e.Kr. valmistati Vanas-Roomas mesilastele eluasemeid vitstest ja savist. Selliseid vitstest ja savist valmistatud mesilaste eluasemeid võib leida veel tänapäevalgi Lõuna-Euroopa mägipiirkondades, kus neid edukalt kasutatakse, ega mõeldagi nende väljavahetamisele tehismaterjalidest valmistatud tarude vastu. Vitstest ja savist valmistatud tarusid kasutas Mongoli suurkhaan Hubilai (1214-1294) (Tsinghis-khaani pojapoeg) ka hiina kindlustuste vallutamisel, kus mesilastega täidetud tarud lennutati kiviheitemasinate abil piiratavasse kindlusse, kus selliselt väärikoheldud mesilased kaitsjate (ja sinna varjule toodud loomade) elu sõna otseses mõttes päris kibedaks võisid teha.

Kuni 16. sajandini tunti meemesilast peamiselt ainult Vanas Maailmas. Kuid juba 1530. aastal viivad portugallased euroopa meemesilase ka Uude Maailma – Brasiiliasse. Põhja – Ameerikasse viiakse meemesilane 1638. aastal, Austraaliasse esmakordselt 1810. Esimene katse Austraalia asustamiseks euroopa meemesilastega ebaõnnestus – pered hävisid. Teistkordselt viiakse meemesilane Austraaliasse 1882. aastal ning Uus-Meremaale 1842. aastal. Siberi asustamine euroopa meemesilasega toimus mõnevõrra varem – 1786. aastal. Millal meemesilane asus elama praeguste Eesti aladele ei ole teada, kuid keeleteadlased on viidanud sellele, et mõisteid - **mesi** ja **mee mõdu** tunti meie mail juba enam, kui 3000 aastat tagasi. Esimese katse mesilaste pidamiseks Soomes teeb Turu piiskop Menander, kes 1760. aastal viib Eestist oma kodumaale pakktaru koos mesilastega. Kuid pärast piiskopi surma hävivad ka mesilased ja järgmine katse Soomes mesilasi pidama hakata tehakse alles 1802. aastal, kui ostetakse Rootsist neli pakktaru koos mesilastega.

Ka Vene tsaar Peeter I tellib oma Strelna mõisa jaoks mesilaspered Tartu lähedalt.

Arvatakse, et metsamesindus meie aladel tekkis umbes 2000 a.e.Kr. ja kestis kuni peaaegu meie päevini välja. On andmeid, et eelmise sajandi kolmekümnendatel aastatel oli metsamesindus Võru- ja Põhja-Preisias veel au sees. Kirjanduses on viiteid, et samal ajal oli arvukalt tarupuid kasutusel ka Kuramaal ja Valgevenes.

Seoses pidevate sõdade ja rüüstamisega nii Euroopas, kui ka Baltimaades (13- 17. sajandil) hakkas metsamesindus tasapisi asenduma pakktarumesindusega. Teiseks metsamesinduse taandumise põhjuseks oli suurenenud metsa raiumine ja tarupuudeks sobivate puude arvu vähenemine. Samal ajal hakatakse 18. sajandil mitmesuguste määrustega piirama uute tarupuude õõnestamist riigi- ja mõisametsades.

Pakktarude valmistamiseks kasutati õõnsaid, puutüvest väljasaetud pakke, mis esialgu riputati puude otsa. Et pakktarusid paremini kaitsta loomade ja inimeste rünnete eest hakati neid tooma kodude lähedusse, ning paigutama maapinnale. Üleminek metsamesinduselt pakktarumesindusele hakkas Baltimaades toimuma juba 16. sajandil ja vältas tegelikult mitusada aastat.

Pakktarude valmistamiseks valiti haava või pärnapuust (hiljem ka kuusest) südamikumädanikust kahjustatud tüvejupid, mille pikkuseks oli kolm kuni 4 jalga (jalg- vana pikkusmõõt – 28-30,4 cm). (umbes 1-1,2 meetrit) ja õõnsuse läbimõõduks 10-12 tolli (toll = 2,5 cm.).

Pakkude õõnsus puhastati mädanenud puudust, selle ülemisse ossa asetati risti (hiljem rööbiti m itu pulka) kaks oksa või puupulka, et mesilastel oleks kuhu kargi kinnitada, määrati seestpoolt vanadest kargedest sulatatud mee, suira ja vahaseguga, ning jääd i ootama millal mesilased selle asustavad. Kodu ligiduses riputati sellised pakktarud esialgu puude otsa ja

neid nimetati *kusalateks* (hiljem, 20. sajandil selliste sülemipüüniste ülesseadmine, eriti võõrale maale või võõraste metsa seadusega keelustati). Maapinnale asetati meie aladel pakktarud peamiselt püstiasendis ja kaeti pealt õlgede, kasetohu või kuusekoorega, millele omakorda asetati kivi, et tuul katusekatet minema ei viiks. Mõnel pool kasutati pakktaru katusena ka jämedamast pakust väljatahutud kumerat poolpakku. Tihti kaevati pakktaru alla ka süvend, kuhu kogunes tarulangetis ja kust see aeg-ajalt eemaldati. Kui veidi fantaseerida siis võime selles ära tunda kaasaegse tunnelpõhja või siis võrkpõhja algseid põhimõtteid. Kui suuremas osas Eesti – ja Liivimaal asetati pakktarud püstiasendisse, siis Võru- ja Petserimaal kasutati pakktarude asetamist ka lamavasse e. rõhtasaendisse. See on iseloomulik just piirialadele, kus on tunda Venemaa mesinduse mõju.

Kaasaegse mesinduse alguseks võib pidada 19. sajandit, mil tehakse terve rida leiutisi, milleta me tänapäeval ei suuda mesilaste pidamist ettegi kujutada.

Murranguliseks mesinduse arengule kujunes raamtaru leiutamine. Slaavi hõimudega asustatud maades peetakse raamtaru leiutajaks üheselt Prokopovitsit (1775-1850), kuid mitmesugustes kirjandusallikates märgitakse raamtaru leiutatjana veel J.Z. Christi, F.Huberit, J.Dzierseni, L.Langstothi ja A.Berlepschi.

Mainitustest esimesena konstrueeris lahtivõetava n.n. **raamattaru** Sveitsi mesinik Fransua Huber 1792.aastal. Olgu lugejale siinkohal selgituseks öeldud niipalju, et Huberi poolt konstrueeritud raamattaru, kujutas endast taru, mille raamide välimised liistud moodustasid ühtlasi ka taru välisseina. Raamid olid ühelt poolt omavahel ühendatud hingedega, mis võimaldas neid üksteisest eemale nihutada nagu raamatu lehti. Sellest ka nimetus. Kreekas on raamattaru kasutusel tänapäevani.

Prokopovitsi taru ei olnud täies ulatuses raamtaru, sest raamidega oli varustatud ainult taru ülemine- magasin osa, kuna allpool (kolmeosalises pesas) talitasid mesilased omatahtsi. Samuti ei teadnud Prokopovits veel midagi “mesilaskäigust”, mistõttu mesilased kinnitasid raamid taruvaiguga taru seinte külge, kust need tuli lahti murda. Prokopovitsi arvele aga tuleb kindlasti kirjutada emaalduvõre kasutuselevõtt. Nimelt kasutas ta taru pesaruumi ja magasin vahel puidust valmistatud emaalduvõret, mis takistas mesilasemal pääsu magasin.

Suurema sammu kaasaegse liikuvate raamidega taru suunas tegi Ameerika mesinik L.Langstroth (1810-1895), kes 1851. aastal avastas **mesilaskäigu**. Mesilaskäik on ava, mida mesilased ei täida taruvaiguga, ega ehita sinna ka kärge. See on ava, mis varieerub 5-9 millimeetri vahel. Üldreeglina on peaaegu kõik tarude konstrueerijad aluseks võtnud mesilaskäigu keskmise suuruse- 7mm. Kui näiteks taru pesaruumi sein ja raami otsaliistu vahe on suurem, kui 9 mm, siis mesilased ehitavad sinna kärje, kui aga see vahe on väiksem kui 5 mm, siis mesilased täidavad selle avause taruvaiguga. Seega oli Langstrothi avastus mesindusmaailmas epohhiloov ja teda tuleks pidada tõeliseks raamtaru leiutajaks, sest tema avastus võimaldas vabalt liikuvate raamidega taru konstrueerimise. Seda põhimõtet on agaralt kasutanud väga paljude maade mesinikud ja tarude konstrueerijad, mille tulemusena maailmas tuntakse tänapäeval üle 600 erineva tarutüübi.

Teiseks suureks mesinduse maailmas epohhiloovaks leiutiseks oli kunstkärje, ehk kärjepõhja valmistamise tehnoloogia leiutamine. Sellega sai hakkama Saksa mesinik I.Mering 1850.aastal. Paraku tema leiutist esialgu ei tunnustatud, ning ta esitas selle juba täiustatud kujul uuesti 1857. aastal. Ka seekord ei suhtunud tema leiutisse kuigi soosivalt, mistõttu ta esitas oma leiutise kolmandat korda juba 1868.aastal. Sestpeale sai kunstlikult valmistatud kärjepõhjast kaasaegse mesinduse lahutamatu koostisosa. Olgu siinkohal märgitud, et enne seda kasutasid mesinikud mesilastele soovitud kärgede ehitamise suuna kätteandmiseks lihtsalt siledat õhukeseks pressitud vahariba.

Suureks leiutiseks tuleb kindlasti pidada ka meevurri leiutamist Austria armee majori F. Gruska poolt, mida ta esmakordselt demonstreeris Brnos 1865. aastal. F.Gruska meevurri

muld võeti aluseks esimese hordiaalmeevurri ehitamisel. Ka teiste (radiaal- ja lähkermeevurri) loomisel on kasutatud Gruska poolt pakutud põhimõtet- mee eemaldamist kärkelest tsentrifugaaljõu toimel.

Ka Eesti mesinduses hakkasid puhuma uued tuuled 18. sajandi lõpupoole, mil looduses hakkas nappima pakktarudeks sobilikke puutüvesid, mistõttu soovitati tarusid valmistada laudadest “nellikantlikud”.

Kuna eestlased olid suuremas enamikus 18. sajandil veel pärisorjad-talupojad, kellel nappis kirjaoskust, olid esimeste eestikeelsete mesindusalaste kirjutiste autoriteks või tõlkijateks peamiselt saksa soost kirikuõpetajad. Esimene eestikeelne mesindusalane kirjutis ilmubki 1732. aastal Jüri kihelkonna pastori Anton Thor Helle (1683-1748) sulest. Raamatu pealkirjaks on eesti keelde tõlgituna “Lühike eesti keeleõpetus” ja mis oli mõeldud peamiselt koolilastele lugemikuks, sisaldab muuhulgas peatükki: “Neist Messilastest” ja kus käsitletakse mesindust tervelt 14-l leheküljel. Raamatus on tekst antud kahekõnena, kus küsijaks on ilmselt eesti soost mees nimega **Peet** ja vastajaks saksa nimega **Hans**, (originaalis –Peter ja Johann).. Kirjutis on kahes keeles-eesti ja saksa, ning selles antakse nõu mesilaspere talviseks hooldamiseks ja puude valikuks pakktarude tarbeks. Teises osas räägitakse sülemlemisest ja kolmandas mesilasemast. Neljandas osas kiidetakse mesilaste tarkust ja sülemite töökust ning virkust.

Viiskümmend aastat hiljem, 1782. aastal, andis Saaremaal elav saksa päritolu pastor Friedrich Wilhelm v. Willmann (1746-1819) välja raamatu “Juttud ja Teggud kui ka Monningad õppetused mis maiapidamise pärrast tarwis lähtwad”, kus üks peatükk on pühendatud mesindusele. Selle peatüki pealkirjas seisab “Õppetus kuidas keik ma rahvas woib, ilma sure waewata, linnopuid piddada ja se läbbi rikkaks saada”. Raamat oli väga populaarne, sest sisaldas ka muid põllumajanduslikke nõuandeid, mistõttu sellest antakse välja veel kolm kordustrükki 1787., 1808., ja 1838. aastal. Sellesamas raamatus soovitataksegi valmistada mesipuid laudadest “nellikantlikud”, mis autori sõnutsi on kergemad ja puhtamad. 19. sajandi esimesest poolest on teada esimesed andmed ka raamtarude kasutuselevõtust Eestis. Teadaolevalt võeti raamtarud Eestis esmakordselt kasutusele Vana-Kuuste Põllumajanduse Instituudi (1834-1839) mesilas.

1811. aastal andis Halliste pastor Karl Ernst Berg (1773-1833) välja õpiku “Uus ABD ja Luggemise-Ramat”, milles pühendatakse mesilastele, meetaimedele ja mee kogumisele mesilaste poolt kuus lehekülge.

Selles raamatus kirjeldatakse mee kogumist ja valmistamist järgmiselt: “Mett tehakse sest maggusast, mis öiksede sees ja sest maggusast märjast, mis mitmesugguste pude lehhede peäl, ja nende tillokeste lomakeste sittast, mis lehhede peäl lommerdavad...” Edasi antakse teavet sülemlemisest ja mee võtmisest, kusjuures mõistetakse hukka mesilasperede hävitamine meevõtmise ajal ... “Agga se on üks wägga rummal ja kuri wiis, et paljo neid, kes siin meie maal linno-puid piddawad, süggisel suitsoga linnud ärra tapwad...”

Vähene kirjaoskus ja vajadus põllumajandusalase, sealhulgas ka aiandus- ja mesindusalase, teabe järele sundis talupoegi koonduma ja looma mitmesuguseid seltse ning ühinguid. Nende seltside eestvõttel korraldati loenguid, näitusi, viidi läbi demonstratsioonid, anti välja erialast kirjandust, korraldati kursusi jne. Seltsid olid ka uute maarahva laste tarbeks mõeldud koolide asutamise initsiaatoriteks, kus ärksamad õpetajad jagasid peale kirjaoskuse andmise lastele, teavet ka ümberkaudsetele talupoegadele. Koolide mõju suurendas veel see, et koolide juurde rajati aiad ja mesilad, kus sai läbi viia ka praktilisi töid.

Samal ajal kui Eestis hakkasid tekkima esimesed põllumeeste seltsid olid need mitmetes Euroopa riikides tegutsenud juba aastaid. Teadaolevatel andmetel hakati põllumeeste seltse asutama Sotimaal juba 1723. aastal, Prantsusmaal 1750-ndail ja Saksamaal 1760-ndail. 1792. aastal asutatakse ka Riias esimene Baltimaade põllumajandusselts – Liivimaa Üldkasulik ja Ökonoomiline Sotsieteet, mille asutajateks olid Balti kubermangude mõisnikud ja kuhu

talupoegadel asja ei olnud. Oma põllumeeste või ülekubermanguliste aiandus-mesindusseltside loomine ei läinud sugugi libedalt, sest nende seltside põhikirjad vaadati läbi Peterburis, mis mõnikord nõudis aastaid. Mõisnikud nägid seltside asutamises hädaohtu, sest mitme maakonna talupoegade koondumine organisatsioonidesse võis edaspidi osutada ohtlikuks just aadliseisusele. Riigivaranluste ministeerium nõudis peale asutatava seltsi põhikirja veel andmeid asutajate meelsuse, varandusliku seisuga ja vanuse kohta. Seltsi asutamise vajaduse kohta küsiti tihti ka kubeneri isiklikku arvamust. Kuberner aga läkitas asutatava seltsi põhikirja rüütelkonna peamehele, koos tõlkega saksa keelde (põhikirjad tuli koostada vene keeles) ning asutajateliikmete nimekirja. Rüütelkonna esindaja saatis eespoolnimetatud dokumendid (arvatavasti koos omapoolsete seisukohtadega) adrakohtunikele (adrakohtunikud olid politseivõimu kohapealsed esindajad), kelle tööpiirkonda asutajaliikmed kuulusid, seltsi registreerimiseks. Adrakohtuniku otsusest sõltus suurel määral see, kas selts sai tegutsemisloa või mitte. Adrakohtuniku eitava seisukohavõtu korral, tuli kõike taas otsustada (koostada uus põhikiri, mis oli valitsusele ja rüütelkonnale meelepärasm jne.). Tihti nõudis selline asjaajamine aastaid.

M.Aitsam (1939) kirjeldab ühte seltsi asutajaliikmete kohtumist adrakohtunikuga järgmiselt: - Seltsi asutajad kutsuti nüüd adrakohtuniku ette. Üks adrakohtunik ütles seltsi asutajate saadikutele : “ Mina tean kõik- see pole muud kui üks kuri selts. Teie südames on aga üks kurjus.... Oleks teil hea mõte, siis võiksite ju oma vallas seda seltsi pidada....

... Kas teate, kes mina olen? Mina olen mitme kihelkonna hakenrichter ja keelan selle seltsi asutamise ära. Seda kurja seltsi pole teil minu arvates tarvis ja minul on see võim teid ohjast pidada.... Pidage minu juttu meeles ja hakake minema!... “

Seltside asutamise vastaste poolele asusid mõnikord ka kirikuõpetajad. On teada, et 1884. aastal, kui Juuru kirikus peeti “piiskopipüha” võttis Kuusalu praost V.Kentmann kohalikud kooliõpetajad valju noomituse alla ja ütles neile: “... Teie, Juuru kihelkonna koolmeisrid tahate siin ühte niisugust seltsi asutada, mis ei kõlba mitte teha. See põllumeeste selts on kui üks suur hall mantel, kuhu alla poete ja seal kurja nõu peate. Mina aga ütlen teile, Juuru koolmeisrid,- kui teie tahate selles seltsis edaspidigi töötada, siis andke koolmeistri amet oma vendade kätte!...”

Vaatamata asjaajamise keerukusele ja tihtipeale ka kohalike võimude vastuseisule hakkas 19.sajandi lõpupoole tekkima arvukalt väiksemaid (maakondlikke) seltse, mistõttu sai võimalikuks 1871.aastal Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi ja 1889.aastal Põltsamaa Eesti Põllumeeste Seltsi asutamine. Esimesed juba puhtalt aianduse-ja mesinduse seltsid tekkisid Haapsalus (1891), Kanepi-Antslas (1894), Priipalus (Valgamaal 1898), Põltsamaal (1898), Viljandis (1899) jne. Nendel seltsidel oli väga suur mõju aianduse ja mesinduse arengule. Hakkavad ilmuma ka esimesed eesti autorite poolt kirjutatud või tõlgitud mesindusalased raamatud. 1896. aastal ilmub A. ja M. Tõnissoni (tuntud kalendritegijad) sulest raamat- Mesilaste kasvatus (Jurjev , 1896. 87 lk.) ja tulevase Eesti Vabariigi presidendi Konstantin Pätsi (1874-1956) poolt tõlgitud vene mesiniku ja professori A.M. Butlerovi raamatu –(Käsiraamat. Kuidas mesilasi pidada) tõlge. See tõlketeos ilmub Tartus 1897.aastal.

Seltside tegevuse põhisuunaks oligi algaastatel aiandus-ja mesindusalaste kursuste korraldamine ja teadmiste edastamine omavaheliste kooskäimiste ja arutelude kaudu. Kursuste käigus külastati paremaid aedu ja mesilaid, kusjuures peamine rõhk oli pandud ikkagi praktiliste võtete tundmaõppimisele ja edukamate mesinike kogemuste tutvustamisele. 20. sajandi algul muutus seltside elu eriti aktiivseks, ning huvi nende tegevuse vastu kasvas järsult. Näitena võiks tuua Viljandi Mesilastepidajate Seltsi, mis asutati 1899.aastal ja millesse algaastatel kuulus 50-60 aktiivset liiget.Viljandi Mesilastepidajate Seltsi hingeks ja eestvedajaks oli kohalik (Longi) kooliõpetaja ja mesinduse entusiast Jaan Roots sen. (1860-1935). Seltsi koosolekutel arutati tihti meie oludele sobiva tarutüübi n.n. eeskujuliku mesipuu väljatöötamise vajadust. Selle loojale ja ehitajale lubas selts isegi 10 rubla aupalka

(“Mesilane”, 1905, 25). Arutelude käigus leiti, et Eesti oludes on kõige sobilikum Gerstungi (Saksamaa) raam, mille sisemised mõõtmed olid 400x250 mm (16x10 tolli). See raam võeti püstitasendis kasutusele n.n. Viljandi taru loomisel.

Viljandi Mesilastepidajate Selts võttis tööle ka mesindusinstruktori, kelleks aastatel 1912-1917 oli kooliõpetaja Jaan Roots. Jaan Roots töötas mesinikuna 58 aastat ja oli ka üheks Viljandi taru väljatöötajaks. Aastatel 1911-1927 jagas ta noortele teadmisi Liplapi Aiatöö ja Majanduskoolis, ning 1920 .aastast ka Polli Põllutöökoolis.

1900. aastal tõsteti Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi peakoosolekul üles mõte, pöörata suuremat tähelepanu kodumaa mesinduse arendamisele. Lähtudes seltsi eesmärkidest ja põhikirjast (esimees A.Täker), korraldati mitmel pool tollaegse Eesti kubermangu osades mesinduskursusi, millest osavõtt oli arvukas.

1902. aasta algul kutsuti Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi poolt kokku mesindusosakonna avamiskoosolek. Avamiskoosolekul läksid kokkutulnute arvamused kardinaalselt lahku, mistõttu mesinduse osakond jäi seekord asutamata. Uus katse iseseisva seltsi asutamiseks tehakse juba sama aasta (1902) aprillis, kus iseseisva mesinduse organisatsiooni loomiseks tulid kokku A.Arro, Fr.Kask, A.Meyer ja A.Täker. Nõupidamisel otsustati asutada Eestimaa Mesilastekasvatajate Selts, mille tegevuspiirkonnaks määrati kogu Eestimaa kubermang. Seltsi põhikiri kinnitati juba 20. novembril 1902. , sest selts taotles ainult majanduslikke eesmärke, mistõttu taoliste koondiste asutamisele teatud vastutulekut valitsuse poolt ka üles näidati.

Esimene peakoosolek peeti juba sama aasta 15. detsembril. Peakoosolek seadis üles järgmised tegevussuunad:

- ametisse võtta mesinduse instruktor;
- asutada õppemesilaid;
- asuda mesilastõugude parandamisele;
- asuda võitlusse mesilashaiguste vastu;
- tõkestada mee võltsimist.

Sihid olid üles seatud sellise ettenägelikkusega, et suurem osa nendest on aktuaalsed ka tänapäeval, sest mitmed neist ei ole veel leidnud lõplikku lahendust.

Juba oma asutamisest alates toimus seltsi tegevus tõusujoones. Telliti tõumaterjali Krainast ja Ameerikast, korraldati loenguid ja pikaajalisi kursusi, süvendati koostööd liikmete vahel, teostati aktsiisita suhkru jagamist (millist valitsuse korraldusel anti ainult eesti soost mesinikele), võeti tarvitusele etiketid mee võltsimise tõkestamiseks. Peale Eestimaa kubermangu korraldas selts aktsiisivaba suhkru jagamist ka Liivi-ja Ingerimaal. Koos jooksva tööga toimus ka seltsi laienemine. 1903. aastal asutatakse osakonnad Peetrisse, Ristile ja Rakverre.

1905. aastal kaotas selts ühe omna energilisematest liikmetest A.Meyeri-, ta lasti maha karistusoperatsiooni käigus vene karistussalklaste poolt. Nendel keerulistel aegadel hakkab ka seltside elu soikuma. Kui seltside loomise algaastatel võttis seltsi tööst osa 50-60 aktiivset liiget, siis 1907.aastal oli seltsi alles jäänud ainult 9 liiget.

Kuigi keskselts sai 1905.aasta revolutsiooni käigus tugevasti kannatada, siis mitmed kohapealsed seltsid töötasid edasi , ning etendasid tähtsat osa mesinduse edendamisel ja üldse mesinduse säilimisele kogu Eestis. 1907.aastal töötati Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi liikmete poolt välja Tartu taru. Selle pesaruum mahutas 12 raami mõõtmetega 250x400 mm, kuid erinevalt Viljandi tarust oli selle raam pööratud küljele. Tartu Taru loomisest alates hakkabki mesilastarude areng Eestis toimuma madalaraamilise taru suunas.

Tartu tarul oli kolm toppega soojustatud sein, sahtelpõhi, suur otsaluuk ja klaasiga varustatud vahelaud (aken). Taru vooder ulatus 20-25 cm pesaruumist kõrgemale, mis võimaldas kasutada ka täisraamilist magasinini.

1908. aastal peeti ilma valitsuse loata (1905.aasta revolutsiooni järel olid võimud muutunud väga ettevaatlikuks ja igasugused rahvakoosolekud ja kogunemised olid rangelt keelatud) salajane koosolek juhatase liikmete valimiseks. Sellel koosolekul valiti seltsi esimeheks Johannes Hio (1879-1967). Sestpeale hakkas seltsi tegevus taas elavnema ja 1913. aastal oli seltsil 50 ning 1920. aastal juba 200 liiget. 1912. aastal võeti vastu uus põhikiri ja selts nimetati ümber Eestimaa Mesilastekasvatuse ja Aiatöö seltsiks. Selts rentis linna (Tallinna) käest maad katsete korraldamiseks, tellis oma liikmetele aedviljaseemneid, korraldas kursusi ja hakkas välja andma ajakirja “Aednik-Mesinik” (1920), mis peagi rahapuudusel oma ilmutamise lõpetas. 1920. aastal registreeriti Eestis ka XX sajandi kõige väiksem mesilasperede arv - 14 573.

1924. aastal asub Kuusalus jaoskonnaarstina tööle Ernst Koppel (1894-1959), kes asutab katsemesila uute mesilastõugude uurimiseks ja aretamiseks. E.Koppel juhatab katsemesila tööd aastatel 1925-1950.

E. Koppeli initsiatiivil loodi 1933 aastal Mesilaste Tõuaretajate Selts, kuhu kuulus üle 3000 mesiniku. 1934. aastal asutatakse E.Koppeli initsiatiivil Mesindusinstituut, kelle poolt anti aastatel 1935-1936 välja puhtmesinduslikku ajakirja “Mesindus”. Mesilaste Tõuaretuse Selts ja sellega käsikäes töötav Mesinduse Instituut lõpetasid oma tegevuse 1944.aastal. II Maailmasõja ajal ja selle järel ning peale E.Koppeli surma (1959.aastal) läks kaduma ka suurem osa tema poolt aretuseks sisse toodud materjalist ja kohapeal saadud mesilasaretised “Alpiina”, “Alfa”, ja “Montaana”.

1928.aastal töötas Eesti Aianduse _Mesinduse Keskse seltsi komisjon, kuhu kuulusid A.Mätlik (1881-1956), M.Reinik(1862-1940), K.Mäekala (1876-1961), J.Hio (1879-1967), H.Treufeld (Truupõld) (1873- ?), P.Liebus (1889-1973) ja H.Kõrgesaar välja Eesti taru. Taru ehitusõpetus koos vajalike joonistega ilmus omaette raamatuna Tartus 1929 aastal. Taru väljatöötamisel võeti aluseks toona juba küllaltki laialt levinud Tartu taru raam (400x250 mm), kuid pesaruum oli mahukam – 16 raami. , sest ära oli jäetud üks toppega otsasein. Olulisim erinevus Taru tarust oli see, et vooder ulatus ainult 14 cm üle pesaruumi, mis tegi tarude käsitlemise perede läbivaatamisel tunduvalt mugavamaks. Ära oli jäetud ka sahtelpõhi, ning suur otsaluuk. (See oli asendatud madala-100 mm. kõrguse luugiga). Taru võis ehitada nii ühepoolse kui ka kahepoolse kaldega katusega. (hiljem jäi kindlalt peale ühepoolse kaldega katus, mida oli lihtsam ehitada).

Tänu Eesti iseseisvumisele ja seltside intensiivsele tegevusele hakkas suurenema mesilasperede arv. Nii loendati Eestis 1925. aastal juba 45 000 mesilasperet, 1932- aastal 51 000 ja 1939. aastal juba 105 700.

Alates 1937 aastast hakkab Eesti Aianduse _Mesiduse Keskse seltsi poolt väljaantuna ilmuma ajakiri “Mesinik”, mille peatoimetajaks määratakse A.Prima (1906-1983). Ajakiri imub regulaarselt iga kuu, kuni 1940 aasta keskpaigani. Raske on alahinnata nimetatud ajakirja mõju meie tolaegsete mesinike teadmiste taseme tõstmisele. Peale selle töötasid veel mesindusala nõuandjad Põllutöoministeriumis, Põllumajanduskojas ja peaaegu igas maakonnas. Peale selle võtsid paljud kohalikud seltsid tööle veel mesinduse assistendid e. nõustajad.

Eesti Aianduse –Mesinduse Keskse seltsi pöördus korduvalt Vabariigi Valitsuse poole suusõnaliste seletustega ja märgukirjadega, mis juhtisid valitsuse tähelepanu mesinduse probleemidele.

Keskse seltsi teeneks tuleb lugeda ka Mee kaubandusliku liigituse määruse (RT 29-1934) ja Mee pakkimise ja märkimise määruse (RT 52-1934) välja töötamist ning rakendamist. Keskse seltsi töö tulemusena kehtestas Põllutöoministerium korra mesinike abistamiseks meesaagi ikalduste korral. Keskse seltsi algatusel kutsuti ellu ka mesinduse sektsioon Katseasjanduse Nõukogu juures, kelle ülesandeks oli mesindusalaste uurimuste ja katsete juhtimine.

1938. aastal seatakse eesmärgiks mesinduse katsetegelaste järelkasvu eest hoolitsemine ja nende ettevalmistamine. Selle all mõeldi kandidaatide väljavalimist ja nende suunamist välisriikidesse stazeerima. Väljavalitud kandidaatide suunamist välismaale toimetab president Konstatin Pätsi noorem vend Peeter Päts. Nii siirduvad Saksamaale oma teadmisi täiendama Jaan Roots (jun.), Arnold Päev jt.

1938.aastal taotletakse ka Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja määruse rakendamist, mille kohaselt väikemajapidamistes (alla 5 ha) on võimalik mesilastepidamise edendamiseks anda preemiaid (toetusi A.R.), sest mesindus kuulub just esmajoones nende majapidamiste juurde. Samal aastal kinnitab põllutööminister ka 9 vaatlusmesilat, millele 1939 aastal lisandub veel 9. 1939. aastal lahkuvad ajakirja "Mesinik" toimetusest M.Reinik ja A.Trautmann, ning asemele tulevad A.Päev ja A.Tarn.

1939. aastal saab teoks Mesilastaudide Tõrje seaduse rakendamine, mille alusel võib riik hüvitada omanikele kuni 75% mesilasperede sundhukkamise läbi tekkinud kahjust. Samal ajal määrab põllutööminister ka 26 mesilastaudide kontrolöri, kellele mesinikud on kohustatud teatama taudide esinemisest või esinemise kahtlustest.

Teiseks tähtsamaks suunaks peetakse mesilasperede arvu suurendamist ja meetoodangu tõstmist. Mesindusala asjatundja A. Mäekala arvates võiks Eestis pidada kuni 280 000 mesilasperet. "Mesiniku" toimetuse arvates peaks ka meetoodang pere kohta olema vähemalt 12-16 kg. Tegelikult vurritati tol ajal pere kohta välja ligi kaks korda vähem mett. (nii vurritati 1936. aastal Eestis pere kohta välja keskmiselt 6,7 kg mett; 1937. aastal 6,5 ja 1938. aastal 6,2 kg.).

1940.aasta "Mesinik" hakkas ilmuma täiendatud kujul, paremal paberil ja nägusama väljanägemisega, kuid paraku jäävadki selle aasta esimese poolaasta numbrid viimasteks.

Sõja ajal lahkusid Eestist ka mitmed mesinduse eestvedajad. Seltside tegevus vaibus. Kogu põllumajandus, sealhulgas mesindus olid rängalt kannatada saanud. Ennesõjaaegsest enam, kui 100 000 mesilasperest oli 1945 aasta kevadeks järele jäänud alla 20 000 pere.

Toonane poliitika eelistas seltside tegevusele kõigi majandusharude ranget riiklikku juhtimist. Nii kuulus 1944. aasta suvel Eestisse saabunud Põllutöö Rahvakomissariaadi operatiivgruppi ka juba enne sõda tuntud aiandustegelane Gerhard Hansman (1911-1983). 1945. aastal saab temast Aianduse ja Mesinduse Trusti direktor ja peagraanoom. Eestisse naaseb ka Virve Kulbin, kes õppis aastatel 1939-1941 Vahi aianduskoolis ja töötas aastatel 1941-1944 NSV Liidu tagalas mesinikuna ja suure 500 perelise mesila juhatajana. Temast saab Aianduse ja Mesinduse Trusti mesinduszootehnik. Mesinduse alal töötab edasi ka A.Päev, kes juhib kuni 1950. aastani Põllumajandusministeeriumi mee teadusliku uurimise laboratooriumi ja tegutseb ka mesilate rekvireerijana.

1945. aastal alustab tööd Polli Aianduse-Mesinduse Uurimise Instituut (Hiljem ENSV Teaduste Akadeemia Polli Filiaal ja veelgi hilisema nimetusega Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi Polli Katsebaas). Polli Aianduskooli mesinduse osakonna taastamisest võtab osa J.Roots (jun.1908-1967) ja töötab lühikest aega selle juhatajana. 1945-1953. aastani aga töötab ta ENSV Põllumajandusministeeriumis mesinduse eriteadlasena.

Ilmuvad ka esimesed mesindusalased väljaanded (A.Päev. Mesilaste haigused ja kahjurid. Tallinn 1945 ja juba uuest ideoloogiast kantuna raamat: - Looduse töökangelased ja suurte saakide meistrid, 1948.)

1946. aastast hakkab ilmuma ajakiri "Eesti Põllumajandus" (aastast 1949 "Sotsialistlik Põllumajandus"), kus avaldatakse muu hulgas ka arvukalt mesindusalaseid artikleid.

Veebruaris 1947. komandeerib põllumajandusminister Herman Taltsi (1908-1978) Vigala Põllumajanduskooli juurde õppemesilat organiseerima. Kool alustab tegevust 1. oktoobril 1947. Samal ajal määratakse Tartu Ülikooli Põllumajandusteaduskonna aiandus-

mesinduskabineti juhatajaks dotsent August Mätlik (1881-1956). 1951-1956 on A.Mätlik Eesti Põllumajanduse Akadeemia mesinduse õppejõud.

1948.aastal ilmub B.Pettai poolt tõlgituna ja J.Rootsi poolt täiendatuna A.Kovalevi “Mesinduse käsiraamat”. Raamat on mahukas (348 lk.) ja sisaldab ka Eesti taru ehituse õpetuse.

Eesti Aianduse ja Mesinduse Selts taasasutati 1949.aastal,”... et kaasata individuaalapidajaid andma oma osa sõjajärgse raske toitlusprobleemi lahendamisse...” (H.Männik , 1984.a Eesti NSV Aianduse ja Mesinduse Seltsi XIX suvepäevadel peetud kõnes. Huvitav on siinjuures mainida, et eespoolnimetatud suvepäevadega tähistas selts oma 35. aastapäeva. 35. aastapäeva tähistas selts ka juba 1937. aasta detsembris!)

1948. aasta detsembris moodustatakse ENSV Põllumajanduse Ministeeriumi Aianduse ja Mesinduse Valitsuse juurde nõuandva organina Mesinduse Nõukogu, mille esimeheks määratakse Aianduse-Mesinduse Valitsuse juhataja J.Kerdi (1913-1985), ning alatisteks liikmeteks: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajandusinstituudi, Tartu Riikliku Ülikooli, Põllumajanduse-, Sovhooside-, Kaubanduse ja Toiduainetetööstuse Ministeeriumi ning Riikliku Aianduse ja Mesinduse Trusti esindajad ja eesrindlikud mesinikud- kõrgete saakide meistrid. (kahjuks ei ole õnnestunud kindlaks teha nende nimesid). Esimene Mesinduse Nõukogu koosolek toimus juba 14. detsembril 1948.a. k us esinesid Aianduse-Mesinduse Valitsuse vanem-agronoom J.Rootsi; ENSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi Polli Filiaali teaduslik töötaja V.Davidov ja Vigala Mesinduskooli õpetaja H.Talts. Nõukogu määras tegevussuunad, millest peeti tähtsamateks – kursuste korraldamist ja senise 16 raamise Eesti taru kõrval ka laiendatud pesaruumiga taru väljatöötamist. Samal koosolekul otsustati kasutusele võtta vene mesiniku L.I. Perepelova eeskujul raamivaheliistud, ristlõikega 8x11 mm. Laekattelauad soovitati kõrvale jätta.

Põllumajandusministeeriumi poolt antakse välja ka kogumik: “Üldkehtivaid juhendeid mesinduse alalt” (1949). Perioodiliselt neid juhendeid uuendatakse ja järgmine.”Mesindustehnilisi põhinõudeid “ ilmub juba 1953.aastal. (Neid ilmub veel hiljemgi).

1949.aastal algab massiline kollektiviseerimine, mis ei jäta puudutamata ka mesindust. Ajakiri “Sotsialistlik Põllumajandus” hakkab avaldama nõuandeid kolhoosi mesilaste rajamiseks ja tarude ehitamiseks.

Kuigi Eesti mesilates on 1955.aastal taas umbes 65 000 peret, on kasv toimunud peamiselt erasektori arvel (kolhooside näidispõhikiri ei piiranud mesilasperede arvu). Kolhooside ja riiklike majandite (sovhooside) mesilates aga püsib perede arv enam-vähem stabiilsena (1957. aastal oli nimetatud kategooria majandites kokku 11 797 mesilasperet, 1967. aastal 11 123 peret). Alates 1963. aastast hakatakse mesindusega tegelema ka metsamajandites. Esimene mesila rajatakse Rakvere metsamajandi Porkuni metskonnas, kus mesinikuks sai senine abimetsaülem Mait Mardla. Järgmine sama süsteemi mesila sündis Roela metskonnas, kus mesinikuametit hakkas pidama Ferdinand Linno (Praegu tuntud emadekasvataja Mai Endla isa). 1965. aastaks olid mesilad juba juba 10-s metskonnas ja 1970-ks 17-nes. Metsamajandite mesilate eripära oli see, et nad paistsid silma kõrgete meetoodangute poolest. Kõrgeima meetoodangu –(40,9 kg pere kohta) sai 1986.aastal Elva metsamajandi mesinik Olaf Puurits, 1973. aasta edukaim (31,4 kg pere kohta) oli Valgamaa metsamajandi mesinik Mihkel Männiste ja 1972. aastal Porkuni metskonna mesinik Mait Mardla (30,0 kg pere kohta). Kolhooside ja sovhooside mesilad seevastu olid vähemedukad. Kui enne 1960-ndat aastat vurritati pere kohta välja keskmiselt 10-18 kg mett, siis alates 1961. aastast see näitaja enam üle 10 kg ei kerki. Kuna individuaalsektori kohta arvestust ei peetud on keskmised meesaagid välja toodud ainult kolhooside, sovhooside ja metsamajandite mesilate andmete põhjal.

Kuuekümnendatesse aastatesse jääb ka aiandus- ja mesindusseltside tegevuse hoogustumine ja seltsi liikmete arvukuse kasv. Külanõukogude andmetel tegeleb sel perioodil Eestis mesindusega ligi 19 000 inimest.

Siinkohal peab eriti alla kriipsutama EAMS-i Tartu osakonna tegevust ja selle mesindussektiooni tööd, sest nimetatud sektiooni eestvedajateks olid mitmed Tartu Ülikooli ja EPA õppejõud, ning Tartus paiknevate instituutide (Zooloogia ja Botaanika Instituut, Füüsika Instituut, Loomakasvatuse ja Veterinaaria Tedusliku Uurimise Instituut jt.) töötajad. EAMS-i Tartu osakonna tööst võtsid aktiivselt osa ka mitmed nimekad arstid. Seega omas EAMS-i Tartu osakonna mesindussektioon väga suurt vaimupotentsiaali, mis kajastus ka sektiooni töös. Nii töötatakse eespoolnimetatud sektiooni mesinikest moodustatud komisjoni poolt 1958. aastal välja moderniseeritud Eesti taru, mille pesaruum mahutab 24-25 kärge. Nimetatud taru eksponeeritakse 1962. aastal 8-17. septembrini seltsi poolt korraldatud näitusel. Olgu siinkohal märgitud, et nimetatud taru on tänapäevani eesti mesilates levinuim. EAMS-i Tartu osakond korraldas igal aastal teaduslikke sessioone, kus iga kord esitati ka 3-4 mesindusalast ettekannet. Sessioonide tööst võttis mõnel aastal kuulajatena osa isegi üle 1000 inimese.

Alates 1972. aastast hakkab nimetatud sessioonidel mesindusalaste ettekannete arv vähenema ning 1975. aastal väljaantud kogumikus (sisaldab kolme- XV;XVI ja XVII sessiooni materjale) esineb termin *mesindus* vaid tiitellehel.

Samasse ajavahemikku langeb ka summade vähendamine mesindusalasele uurimistööle ja teadlaste ning abipersonali koondamine. Nii põllumajandustehnikumide (sovhoostehnikumide) kui ka EPA õppeprogrammidest kaob mesindus, kui iseseisev õppeaine. Lõpetatakse mesinike ettevalmistamine Arkna ja Räpina mesinduskoolides. Seoses üldisele ja täielikule keskkaridusele ülemineku direktiiviga viiakse (nüüd juba keskkaridusega) mesinike ettevalmistamine üle Olustvere sovhoostehnikumi. Arvatavasti mõjutas selle otsuse langetamist ka vastrajatud mesila Olustveres, mida 1971.aastal autasustati Apimondia väikese kuldmedaliga.

1977.aastal tabab eesti mesindust suur tagasilöök, sest ühes Tartu rajooni majandi mesilas avastatakse mesilaste parasitaarhaigus – varraotoos. Varraotoosi tagajärjel hävis palju mesilasperesid, sest puudusid nii kogemused kui ka vahendid nimetatud parasiidiga võitlemiseks. Tagajärjed olid masendavad- 1984. aastal loendati Eestis vaid 48 000 mesilasperet ja 1987. vaid 33 000 peret. Keskmise meetoodang pere kohta langes (1977.a 3,1 kg) (1978 4,1 kg.).

Alates 1978-aastast kuni esimeste iseseisvusaastateni juhib Eesti mesindus Tõnu Brigader. Kuigi meetoodangud vähenesid, tegelevad paljud ärksamad mesinikud mesinduse kõrvalsaaduste nagu mesilasmürk, õietolm, taruvaik ja mesilasema toitepiim tootmisega. Nendes valdkondades saavutatakse märkimisväärseid tulemusi, nii et seda märgatakse ka meie põhjanaabrite juures. Sellest saab alguse koostöö elavnemine Soome Mesinike Liiduga. Toonase liidu esimehe Matti Lahtineni kutsel käivad Soome ametivendadele taruvaigu, õietolmu, mesilasema toitepiima ja mesilasmürgi tootmist tutvustamas mesinikud Tõnu Brigader, Lembit Ellamaa, Paul Alles ja Antu Rohtla.

Kaheksakümnendate lõpus –üheksakümnendate algul, seoses suurte muudatustega riigi majanduslikus ja poliitilises elus, lõpetatakse rahapuudusel mesindusalane teaduslik uurimistöö, seejärel lõpetatakse mesindusalse hariduse andmine, lakkab ka seltside ja muude mesindusalaste organisatsioonide töö. Majandusreformidega kaasneb mesilasperede arvu katastroofiline vähenemine (juba kolmas kord sajandi jooksul langeb mesilasperede arv Eestis 20 000 piirimaile).

Ilumuse lõpetab ajakiri “Sotsialistlik Põllumajandus”. 1992.aastal üritatakse taas grupi entusiastide poolt hakata välja andma ajakirja “Mesinik”. Esimene number näebki päevavalgust ja teise numbri jaoks on materjal kogutud, kuid rahapuudusel jääb see välja

andmata. Mesindusalaseid kirjutisi hakkavad avaldama ajakirjad “Maakodu” ja “Maamajandus”. Hiljem spetsialiseerub mesindusalaste artiklite avaldamisele “Maamajandus”, kuid kõrge tellimishinna tõttu jäävad seal avaldatud mesindusalased artiklid suuremale osale mesinikest kättesaamatuteks.

1991. aastast hakkavad tekkima uued mesinike ühendused. Nii luuakse Tartus Paul Padjuse initsiatiivil Eesti Mesinike Ühistu. Mõnevõrra hiljem (1992) asutatakse (taasasutatakse?) Eesti Mesinike Liit. Mesinike Liidu töö käivitamine toimub läbi raskuste (rahapuudus, valitsuse toetuse puudumine), mistõttu nimetatud organisatsiooni töö paljusid mesinikke ei rahulda ja nii tekib Aiandus –Mesinduse Keskseksi juurde Kutsemesinike Ühendus, mida hakkab juhtima Sirka Arro.

1995.aastal valitakse Eesti Mesinike Liidu etteotsa Aleksander Kilk. Sestpeale hakkab liidu tegevus elavnema- korraldatakse kursusi, kutsutakse ellu mesinike ümarlaud, hakkab ilmuma Eesti Mesinike Liidu infoleht “Mesinik”(1996). Eesti mesinikele avanevad võimalused külastada teiste maade mesinikke ja osa võtta ülemaailmse mesinike organisatsiooni APIMONDIA tööst. Eesti mesindus on taas tõusuteel, millest annab tunnistust ka perede arvu kasv, mis ületab juba 60 000.

Intensiivistunud on ka mesindusalase kirjanduse väljaandmine. Kõigile mesindushuvilistele võib soovitada oma silmaringi laiendamiseks Evald Übi raamatuid –“ Kuldne Tervis” (1997) ja “Mesilaste elu” (2000): Lembit sirge poolt kirjutatud – “Mesilaste maailm” . Algajale mesinikule on teejuhiks E.Kilteri, S.Arro ja A.Rohtla sulest (1997) ilmunud käsiraamat Mesilaste pidamine. Teadaolevatel andmetel on ilmumas soome keelest tõlgitud mesinduse käsiraamat, Jaak Riisi poolt koostatud Mesinduse oskussõnastik ja Eesti Mesinike Liidu poolt väljaantav praktiline õppematerjal mesinikele. Ära ei tohiks põlata ka varemilmunud mesindusalast kirjandust. Tuginedes viimaste aastate arengutele võib loota, et Eesti mesindus tõuseb taas tuhande, taastub mesindusalane teaduslik uurimistöö, mesinike ettevalmistamine põllumajanduslikes õppeasutustes ja 1938-39 aastal rajatud nii vajalik ülemaailmne vaatlusmesilaste võrk, ning mesilastaudide kontrolöride ametipostid.